

Marek Czyrka

Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska i Ruch Młodych Obozu Wielkiej Polski w Lublinie w okresie II Rzeczypospolitej

---

Niepodległość i Pamięć 16/1 (29), 109-121

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marek Czyrka

Łuków

Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska i Ruch Młodych Obozu Wielkiej Polski w Lublinie w okresie II Rzeczypospolitej

Przed II wojną światową prężnie rozwijały się Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska i Ruch Młodych Obozu Wielkiej Polski. Celem publikacji jest ukazanie zarysu historii tych organizacji w Lublinie w latach Drugiej Rzeczypospolitej.

Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska oraz Ruch Młodych Obozu Wielkiej Polski działały w ramach ruchu narodowego, zwanego też endecją lub obozem narodowym. Ruch ten obejmował formacje polityczne wywodzące się z Ligi Narodowej, kontynuującej tradycje Ligi Polskiej, którymi były: Stronnictwo Demokratyczno-Narodowe, Związek Ludowo-Narodowy, Obóz Wielkiej Polski i Stronnictwo Narodowe. Początek obozu narodowego datuje się na rok 1887. Zawiązano wówczas Ligę Polską, przekształconą siedem lat później w Ligę Narodową, która w 1897 r. powołała Stronnictwo Demokratyczno-Narodowe. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w ramach ruchu narodowego funkcjonował Związek Ludowo-Narodowy, a następnie Obóz Wielkiej Polski i Stronnictwo Narodowe. Młodzież Wszechpolska znalazła się w orbicie tego obozu politycznego. Wszyscy działacze endecji byli nazywani narodowcami¹.

Lublin stanowił w okresie dwudziestolecia międzywojennego bogatą mozaikę polityczną. To miasto należało do ważnych ośrodków politycznych, kulturalnych, oświatowych, literackich oraz gospodarczych w Polsce. W Lublinie rozwijał się przemysł, zwłaszcza spożywczy i maszynowy. Jednymi z największych zakładów maszynowych były: fabryka maszyn i narzędzi rolniczych M. Wolski i Spółka oraz fabryka W. Moritza, znanego działacza ruchu narodowego w Lublinie. Od roku 1920 prężnie funkcjonowała fabryka samolotów w Zakładach Mechanicznych E. Plage i T. Laśkiewicza, od 1936 r. upaństwowiona i działająca pod nazwą Lubelska Wytwórnia Samolotów. Lublin wszedł w obręb utworzonego w 1936 r. Centralnego Ośrodka Przemysłowego. Nic więc dziwnego, że to właśnie w Lublinie rozwijały działalność liczne partie polityczne. W mieście działało wiele ugrupowań różnych opcji, z których podstawową rolę odgrywały organizacje funkcjonujące już w okresie zaborów oraz I wojny światowej lub będące ich kontynuacją. Analizując wyniki wyborów do Rady Miejskiej Lublina oraz parlamentu w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku można ustalić ist-

---

1 R. Wapiński, *Miejsce Narodowej Demokracji w życiu politycznym II Rzeczypospolitej*, „Dzieje Najnowsze” 1(1969), z. 1, s. 47-48; J.J. Terej, *Idee, mity, realia. Szkice do dziejów Narodowej Demokracji*, Warszawa 1971, s. 13-14, 23, 30, 33, 87-88, 116, 122.

nienie kilku najbardziej wpływowych ugrupowań politycznych w mieście. W pierwszym dziesięcioleciu Drugiej Rzeczypospolitej były to: Narodowa Demokracja i Polska Partia Socjalistyczna. Mniejsze znaczenie miała Chrześcijańska Demokracja, chociaż stanowiła siłę jako ruch polityczny współdziałający z Narodową Demokracją i skupiający zdolnych działaczy. Po roku 1926, a więc w okresie rządów obozu sanacyjnego, Lublin stał się terenem wpływów prorządowego i propaństwa Bezpartyjnego Bloku Wspierania Rządu – BBWR. Palmę pierwszeństwa w walce o wpływy w mieście nadal dzierżyły Narodowa Demokracja oraz PPS. W 1937 r. miejsce nieistniejącego już wówczas od dwóch lat BBWR zastąpił Obóz Zjednoczenia Narodowego. Ruch narodowy był jednym z najaktywniejszych obozów politycznych w Lublinie w całym okresie dwudziestolecia międzywojennego².

Obóz narodowy cieszył się dużymi wpływami w samorządzie Lublina. Prezydentem miasta był w latach 1918-1919 sympatyzujący z Narodową Demokracją Jan Turczynowicz, a w okresie 1919-1926 – popierany przez radnych narodowców Czesław Szczepański³. W Lublinie istniały liczne organizacje kulturalne i społeczne, w których silnie zaznaczały się wpływy obozu narodowego. Można do nich zaliczyć: Polską Macierz Szkolną, Stowarzyszenie Chrześcijańsko-Narodowe Nauczycielstwa Szkół Powszecznych, Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych i Średnich, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Stowarzyszenie „Rozwój”, Związek Hallerczyków, Związek Ziemian, stowarzyszenia skupiające kupców i właścicieli nieruchomości⁴.

Przedstawicielami rządu w terenie byli starostowie grodzcy lubelscy. Mieli oni zadanie monitorowania działalności ruchu narodowego w Lublinie oraz sporządzania raportów o zaobserwowanych posunięciach tego obozu. Raporty te trafiały na biurko wojewody, a następnie ministra spraw wewnętrznych. Stanowią cenne źródło wiedzy dotyczące obozu narodowego w Lublinie. Należy pamiętać o tym, że po przewrocie majowym w roku 1926 raporty były nacechowane wrogością wobec ugrupowań opozycyjnych, co mogło zaważyć na ich obiektywności. Źródła te są jednak istotne ze względu na szereg zawartych w nich wiadomości. Zachowało się stosunkowo mało informacji dotyczących niektórych organizacji ruchu narodowego w Lublinie, w tym Związku Akademickiego Młodzież Wszechpolska w ostatnich latach przed II wojną światową. Dotyczy to także materiałów prasowych, które stanowią uzupełnienie informacji zawartych w omówionych aktach. Cenne są wiadomości zawarte w przedwojennym „Głosie Lubelskim”, dzienniku Narodowej Demokracji. Zawarte w tej gazecie publikacje przygotowywano z punktu widzenia polityków ruchu narodowego.

W założonym w 1918 r. i prężnie rozwijającym się Uniwersytecie Lubelskim (od 1928 r. funkcjonującym pod nazwą Katolicki Uniwersytet Lubelski) istniał aktywny ruch studencki, w którym zaznaczały się wpływy Narodowej Demokracji. Działało tam Narodowe Zjednoczenie Młodzieży Akademickiej, które od 1922 r. funkcjonowało pod nazwą Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska. Z lubelską Młodzieżą Wszechpolską

- 2 E. Olszewski, *Życie społeczno-polityczne dwudziestolecia międzywojennego*, [w:] *Z przeszłości dalekiej i bliskiej. Szkice z dziejów Lubelszczyzny*, red. A. Koprucki, Lublin 1980, s. 292; J. Chmielak, M. Gąsczyk, *Okres dwudziestolecia międzywojennego*, [w:] *Historia miasta Lublina*, Lublin 1982, s. 51-52.
- 3 J. Marczyk, *Rada Miejska i Magistrat Lublina 1918-1939*, Lublin 1984, s. 279. W następnych latach aż do wybuchu II wojny światowej ster rządów w Lublinie należał do socjalistów oraz zwolenników obozu pomajowego.
- 4 Z. Łupina, *Narodowa Demokracja w lubelskiem 1919-1926. Zasięg organizacyjnych i politycznych wpływów na terenie województwa lubelskiego* (maszynopis pracy doktorskiej), Lublin 1976, Biblioteka Uniwersytetu Marie Curie-Skłodowskiej, sygn. PK 831, s. 82-84.

powiązane były korporacje studenckie „Concordia”, „Hetmania” i „Magna Polonia”⁵. Narodowe Zjednoczenie Młodzieży Akademickiej istniało od 1919 r. Od roku 1920 funkcjonowała także Młodzież Narodowa. Ta ostatnia organizacja stanowiła kontynuację Grup Narodowych. Grupy Narodowe były tajną organizacją istniejącą w czasach zaborów. Narodowe Zjednoczenie Młodzieży Akademickiej działało w Lublinie jako kontynuacja Stowarzyszenia Młodzieży⁶. Aktywna była organizacja uniwersytecka „Bratnia Pomoc” Studentów KUL. Skupiała wokół siebie młodzież akademicką wyznającą różne poglądy polityczne. Obecni tam byli również zwolennicy ruchu narodowego⁷. W Katolickim Uniwersytecie Lubelskim istniały także organizacje sanacyjne: Związek Polskiej Młodzieży Demokratycznej, Legion Młodych, Akademicki Oddział Związku Strzeleckiego i inne⁸.

Ruch narodowy przez cały okres swojej działalności przywiązywał wagę do umacniania wpływów wśród młodzieży. Politycy endecji stawiali nacisk na pracę wśród studentów. W pierwszym okresie Drugiej Rzeczypospolitej przystąpiono do tworzenia masowej organizacji politycznej w polskich uczelniach o nazwie Organizacja Młodzieży Wszechpolskiej⁹. Młodzież studencka Narodowej Demokracji oddziaływała na istniejące w wyższych uczelniach korporacje, związki studenckie, koła naukowe oraz samorządy studenckie. Wśród młodzieży narodowej byli aktywni między innymi: Tadeusz Glużyński, Klaudiusz Hrabek, Aleksander Heinrich, Mieczysław Jakubowski, Wojciech Jaxa-Bąkowski, Tadeusz Kiersnowski, Jan Rembieliński, Zdzisław Stahl, Zbigniew Stypułkowski i inni¹⁰. Od 1923 r. funkcjonował Związek Narodowy Polskiej Młodzieży Akademickiej. Prezesem tej organizacji był Wojciech Jaxa-Bąkowski. W Związku aktywnością wyróżniali się także Klaudiusz Hrabek i Zdzisław Stahl.

25–26 marca 1922 r. podczas I Ogólnego Zjazdu Narodowego Związku Młodzieży Akademickiej zmieniono nazwę organizacji na Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska. Przymiotnik w nazwie organizacji oznaczał dążenie do zjednoczenia i połączenia w jedną całość wszystkich ziem polskich, stawiał nacisk na więź narodową i równy status wszystkich obywateli narodowości polskiej, bez względu na ich pochodzenie społeczne i status materialny. Honorowym przewodniczącym organizacji wybrano wówczas Romana Dmowskiego. Pracami Związku Akademickiego Młodzieży Wszechpolskiej kierował jego pierwszy prezes Jan Rembieliński. Po Rembielińskim kolejno prezesami organizacji byli: Jan Jodzewicz, Edward Muszalski, Janusz Rabski, Jan Mosdorf i Jerzy Kurcusz¹¹. Według źródeł z 1932 r. kandydaci do członkostwa w Związku Akademickim Młodzież Wszechpolska musieli zdać specjalny egzamin obejmujący osiemdziesiąt pytań¹².

5 Archiwum Państwowe w Lublinie, Urząd Wojewódzki Lubelski, Wydział Społeczno-Polityczny (dalej: APL, UWL, WSP), sygn. 1911, k. 8.

6 R. Dobrowolski, *Młodzież narodowa na KUL – rys historyczny*, „Myśl Polska” 17.04.2005, nr 16; A. Wojtkowski, *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918-1944 [w:] Księga jubileuszowa 50-ciolecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. S. Kunowski, Lublin 1969, s. 51-52.

7 Patrz: A. Wojtkowski, op. cit., s. 51-52, 79.

8 APL, UWL, WSP, sygn. 1893, k. 53; APL, UWL, WSP, sygn. 1911, k. 4.

9 J. Terej, op. cit., s. 107-108. Organizacja ta wywodziła się z koła akademików im. Maurycego Mochackiego oraz Stowarzyszenia Młodzieży.

10 Ibidem, s. 108.

11 *Słownik organizacji młodzieżowych w Polsce 1918-1970*, Warszawa 1971, s. 52; J.J. Terej, op. cit., s. 108; Z. Łupina, *Organizacje satelickie Związku Ludowo-Narodowego*, „Kwartalnik Historyczny”, 89 (1982), z. 4, s. 611; S. Rudnicki, *Obóz Narodowo-Radykalny: geneza i działalność społeczno-polityczna w latach 1926-1939*, Warszawa 1985, s. 71.

12 APL, UWL, WSP, sygn. 1894, k. 144.

W całej Polsce członkowie Młodzieży Wszechpolskiej byli aktywni w składzie zarządów działających na różnych uniwersytetach organizacji „Bratniej Pomocy”. To umożliwiała młodzieży narodowej kierowanie pomocą materialną dla studentów. „Bratnie Pomocę” organizowały bowiem samopomoc studencką poprzez udzielanie pożyczek pieniężnych i stypendiów, wyżywienia, opieki lekarskiej oraz zakwaterowania dla uczących się osób. Związek Akademicki „Bratnia Pomoc”, podobnie jak inne organizacje, należał do Związku Narodowego Polskiej Młodzieży Akademickiej. Członkowie tego Związku co dwa lata uczestniczyli w wyborach Naczelnego Komitetu Akademickiego, który kierował ruchem studenckim w Polsce. Od roku 1923 w Związku Narodowym Polskiej Młodzieży Akademickiej przewagę miała Młodzież Wszechpolska. Inne organizacje wycofały się wówczas z rywalizacji o władzę w Naczelnym Komitecie Akademickim¹³.

W Lublinie siedziba narodowców należących do Młodzieży Wszechpolskiej mieściła się w lokalu korporacji „Hetmania”. Organizacja dysponowała funduszami przekazywanymi przez Obóz Wielkiej Polski¹⁴. Władze lubelskiej uczelni uzasadniając koniecznością chronienia studentów przed działalnością polityczną na Uniwersytecie zalegały tylko SKMA „Odrodzenie”. Odmówiły rejestracji Młodzieży Wszechpolskiej oraz Organizacji Młodzieży Narodowej i Stowarzyszenia Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej „Ogniwo”. Organizacja narodowców została zarejestrowana dopiero w roku akademickim 1933/1934. Obowiązki kuratora Młodzieży Wszechpolskiej pełnił wówczas prof. Wit Klonowiecki.

Jednym z pierwszych liderów lubelskiej Młodzieży Wszechpolskiej był Franciszek Franczak. Czołowymi działaczami Związku w Lublinie byli także późniejsi profesoro- wie Jan Zdzitowiecki i Wit Klonowiecki. Młodzież Wszechpolska stawiała sobie za cel wykształcenie ludzi świadomych swoich celów oraz mających poczucie obowiązku wobec ojczyzny¹⁵. W maju 1926 r. Młodzież Wszechpolska w Lublinie wraz z korporacją „Concordia” oraz Stowarzyszeniem Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie” uczestniczyła w nabożeństwie za dusze poległych w obronie prawa oraz majestatu Polski w czasie przewrotu majowego¹⁶. W tym okresie prace organizacji zostały podzielone na sekcje: koleżanek, kandydatów, imprez, zagadnień filozoficzno-moralnych, zagadnień społeczno-ekonomicznych oraz żydoznawczą¹⁷.

Działacze Związku Akademickiego Młodzież Wszechpolska przejawiali aktywność także w innych organizacjach ruchu narodowego. Prężny w Lublinie stał się Ruch Młodych Obozu Wielkiej Polski, skupiający również członków Młodzieży Wszechpolskiej. Geneza Obozu Wielkiej Polski sięga roku 1926. Kilka miesięcy po przewrocie majowym i zdobyciu władzy przez obóz sanacyjny, 27 listopada 1926 r., Roman Dmowski oświadczył, że podjął pracę nad skonsolidowaniem politycznym narodu. 4 grudnia 1926 r. w Hotelu „Bazar” w Poznaniu rozpoczęły się obrady nowej organizacji politycznej o nazwie Obóz Wielkiej Polski. OWP stanowił autonomiczną organizację ruchu narodowego. W założeniach jego twórców miał skupić zwolenników różnych opcji politycznych, lecz o narodowym kierunku. Cel ten okazał się jednak niewykonalny. Jednoznacznego poparcia udzieliły Obozowi bowiem tylko Straż Narodowa i Młodzież Wszechpolska. Na inauguracyjnym zebraniu nowej organizacji powstała Wielka

13 S. Rudnicki, op. cit., s. 72-73.

14 APL, UWL, WSP, sygn. 2487, k. 33, 55.

15 A. Wojtkowski, op. cit., s. 79; R. Dobrowolski, op. cit.

16 A. Wojtkowski, op. cit., s. 79; Z. Łupina, *Organizacje satelickie...*, s. 611.

17 R. Dobrowolski, op. cit.

Rada OWP, której przewodniczącym został Roman Dmowski. Wszystkie władze OWP powoływano przez mianowanie. Istniało sześć dzielnic organizacyjnych Obozu Wielkiej Polski. Lublin znajdował się w Dzielnicy Lubelsko-Wołyńskiej. Stworzono również Dzielnice: Krakowską, Lwowską, Warszawską, Zachodnią i Ziemi Wschodniej. Programem Obozu Wielkiej Polski było stworzenie organizacji świadomych sił narodu, prowadzących do powstania Polski silnej wewnętrznie oraz posiadającej odpowiednią pozycję i moc na arenie międzynarodowej. W myśl programu OWP religia katolicka miała mieć uprzywilejowaną pozycję. Ważne było poszanowanie dla tradycji i cywilizacji narodowej. Stawiano nacisk na obowiązek służby ojczyźnie. Podkreślano hierarchiczność oraz karność w nowej organizacji. W Lublinie Obóz Wielkiej Polski powstał w grudniu 1926 r. Obowiązki oboźnego wojewódzkiego lubelsko-wołyńskiego pełnił lider lubelskich narodowców Adam Majewski. Do OWP wstępowała młodzież z różnych środowisk. Byli to między innymi młodzi bezrobotni, początkujący rzemieślnicy oraz studenci. 3 kwietnia 1927 r. we Lwowie odbył się zjazd założonego wówczas Ruchu Młodych OWP. Struktury tej organizacji zakładano w całym kraju. Działacze OWP nosili odznaki w postaci mieczyków Chrobrego. Członkowie Ruchu Młodych OWP musieli być obywatelami Polski wyznania chrześcijańskiego i posiadać nieskazitelną charakter. Ruch Młodych posiadał niezależne władze¹⁸.

Pierwsza wzmianka o Ruchu Młodych OWP w województwie lubelskim pojawiła się w styczniu 1928 r.¹⁹ Przewodniczącym tej organizacji w Dzielnicy Lubelsko-Wołyńskiej został Ludwik Christians. W 1928 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim powołano Koło Młodych Obozu Wielkiej Polski. Młodzi OWP znaleźli się na ósmym miejscu pod względem liczby członków w kraju. 2 września 1928 r. w Lublinie miał miejsce zjazd powiatowy Ruchu Młodych OWP²⁰. W 1929 r. prezesem Koła Ruchu Młodych OWP był student KUL Kazimierz Królikowski²¹. Młodzi działacze OWP działali wśród robotników. W tym celu przejawiali aktywność w Zjednoczeniu Zawodowym „Praca Polska”. Od lutego 1929 r. przedstawiciele Ruchu Młodych OWP znaleźli się w składzie wojewódzkich i powiatowych zarządów Stronnictwa Narodowego²². Młodzi narodowcy podczas zebrań lubelskiego koła swojej organizacji wygłaszali odczyty, referaty i omawiali bieżące wydarzenia polityczne. Ruch Młodych OWP w Lublinie organizował odczyty także na prowincji. Działacze tej organizacji planowali też urządzać na wsiach seanse filmowe. Koło Ruchu Młodych OWP w Lublinie posiadało cztery aparaty projekcyjne, których zakup sfinansowało Stronnictwo Narodowe. Koło zorganizowało 37 „ruchomych biblioteczek”, które według Królikowskiego miały

18 APL, UWL, WSP, sygn. 1866, k. 1597; J.J. Terej, op. cit., s. 116; J. Holzer, *Mozaika polityczna II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1974, s. 352, 366; A. Ajnenkiel, *Polska po przewrocie majowym. Zarys dziejów politycznych Polski 1926-1939*, Warszawa 1980, s. 426; R. Wapiński, *Narodowa Demokracja 1893-1939. Ze studiów nad dziejami myśli nacjonalistycznej*, Wrocław 1980, s. 265; J. Majchrowski, *Z historii polskiej prawicy politycznej lat Drugiej Rzeczypospolitej*, „Zeszyty Naukowe UJ”, 27 (1986), s. 18; B. Grott, *Nacjonalizm chrześcijański: myśl społeczno-państwowa formacji narodowo-katolickiej w Drugiej Rzeczypospolitej*, Kraków 1991, s. 78; J. Trochimiak, *Obóz Wielkiej Polski*, Warszawa 1996, s. 5-7; T. Bielecki, *W szkole Dmowskiego. Wspomnienia i uwagi*. Warszawa 1934, s. 9; „Głos Lubelski”, 14.12.1926, nr 350.

19 Z. Łupina, *Zasięg organizacyjnych...*, s. 90.

20 Tamże; APL, UWL, WSP, sygn. 349, k. 63-65; Z. Kaczmarek, *Obóz Wielkiej Polski. Geneza i działalność społeczno-polityczna w latach 1926-1933*, Poznań 1980, s. 20; Tenże, *Dzielnica Lubelsko-Wołyńska Obozu Wielkiej Polski 1926-1933*, maszynopis w zbiorach autora, s. 42; R. Dobrowolski, *Akademicka młodzież obozu narodowego w Lublinie w latach 1919-1939*, Toruń 2006.

21 APL, UWL, WSP, sygn. 354, k. 41.

22 S. Rudnicki, op. cit., s. 56.

być rozbudowywane²³. Działacze OWP i Młodzieży Wszechpolskiej organizowali wspólne przedsięwzięcia. 3 i 4 maja 1930 r. udali się na zjazd do Gdyni. Uczestnicy tego zjazdu demonstrowali siłę obozu narodowego i manifestowali swój patriotyzm. Lider Stronnictwa Narodowego w Lublinie i jednocześnie oboźny Dzielnicy Lubelsko-Wołyńskiej OWP Adam Majewski uzasadniał, że zjazd odbył się w Gdyni, ponieważ na to miasto zwrócone były wówczas oczy Polski i innych państw. W Lublinie funkcjonował komitet organizacyjny grupy wyjeżdżającej do Gdyni, w którego składzie znaleźli się członkowie Młodych OWP: Fijałkowski, Królikowski i Serafin oraz starsi działacze Obozu: Czesław Borer i Adam Majewski. Z Lublina wyjechało około pięćdziesiąt osób, w tym także członkowie Młodzieży Wszechpolskiej. Według relacji Adama Majewskiego z 6 maja 1930 r. do Gdyni przybyło wówczas około trzy tysiące osób. Zebrani w Lublinie członkowie OWP przyjęli rezolucję sprzeciwiającą się dążeniom Niemiec do oderwania od Polski Śląska i Pomorza²⁴. W latach 1929 i 1930 Ruch Młodych OWP zakładał swoje koła na szczeblu powiatowym. W lecie członkowie tej organizacji urządzali na wsiach obozy letnie. Przebywała na nich młodzież od siedemnastego do dwudziestego pierwszego roku życia. Organizatorzy obozów stawiali sobie za cel wykształcenie fizyczne i ideowe członków Ruchu Młodych²⁵.

W tym samym okresie Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska rozwijał się intensywnie. Członkowie Związku wykazywali dużą aktywność w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W Lublinie funkcjonowało wówczas Koło Związku Akademickiego Młodzież Wszechpolska. W latach 1925-1927 prezesem tej organizacji był Ludwik Christians. Od 1928 do 1929 r. lubelską Młodzież Wszechpolską kierował Kazimierz Królikowski, od roku 1929 – Tadeusz Kozłowski, a w roku 1930 – Andrzej Serafin. Przywódcy tej organizacji często się zmieniali. Młodzież Wszechpolska w Lublinie liczyła wówczas około sto osób²⁶.

Dwa razy w roku zbierała się Rada Naczelna organizacji. Zjazdy Rady miały miejsce w różnych miastach akademickich. W Lublinie odbyły się: 8-9 czerwca 1924 r., 9 maja 1926 r. oraz 14-15 grudnia 1930 r. Podczas obrad w 1930 r. po uzgodnieniu z władzami OWP, postanowiono przyjąć odznakę „Szczerbiec”, zwaną mieczykiem Chrobrego, z wijką się biało-czerwoną wstęgą, na której miano umieścić zamiast napisu OWP litery MW²⁷.

W styczniu i lutym 1926 r. organizacja zorganizowała w Lublinie Kurs Pracy Społecznej, na którym wygłosili prelekcje m.in. o. prof. Jacek Woroniecki OP oraz profesor Uniwersytetu i działacz Związku Ludowo-Narodowego Leon Wańciszakowski. W kursie brali udział studenci, starsi lublinianie oraz młodzież ze szkół średnich. Lubelskie Koło Młodzieży Wszechpolskiej organizowało zebrania dla swoich członków i sympatyków, na których omawiano problemy dotyczące historii Polski i bieżącej sytuacji politycznej. Krytykowano działalność komunistów oraz masonerii w Polsce i na świecie, zwracano uwagę na nadmierny rozwój żydowskiego handlu i rzemiosła. Na zebraniach omawiano także historię i ideologię ruchu narodowego. Członkowie Związku

23 APL, UWL, WSP, sygn. 354, k. 41-42.

24 APL, UWL, WSP, sygn. 1893, k. 4-5, 38-39; APL, UWL, WSP, sygn. 1893, k. 5; J. Trochimiak, op. cit., s. 9.

25 APL, UWL, WSP, sygn. 1893, k. 2.

26 APL, UWL, WSP, sygn. 1868, k. 8; R. Dobrowolski, *Młodzież narodowa...*, „Głos Lubelski”, 24.10.1928, nr 296.

27 R. Dobrowolski, *Młodzież narodowa...*

Akademickiego Młodzież Wszechpolska poświęcał uwagę współpracy z innymi organizacjami. 22 czerwca 1930 r. podczas jednego z zebrań prezes Koła A. Serafin zalecał członkom Związku działalność w ramach Obozu Wielkiej Polski²⁸.

Związek Młodzieży Wszechpolskiej stale zabiegał o kierownictwo w stowarzyszeniu „Bratnia Pomoc” Studentów KUL. W latach 1928-1930 Młodzież Wszechpolska starała się o władzę w „Bratniej Pomocy”, rywalizując ze Związkiem Polskiej Młodzieży Demokratycznej, Stowarzyszeniem Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie” oraz Związkiem Niezależnej Młodzieży Demokratycznej. W styczniu 1930 r. w składzie nowo wybranego Zarządu „Bratniej Pomocy” nie znaleźli się członkowie Młodzieży Wszechpolskiej²⁹. Władze centralne Związku Akademickiego Młodzież Wszechpolska zganiły wówczas lubelskie Koło za rezultaty wyborów. Młodzież Wszechpolska nie zaprzestała jednak aktywności na lubelskim uniwersytecie. Poprzez swoich członków działała w kołach naukowych studentów KUL³⁰. Młodzież Wszechpolska przejawiała największą aktywność w ciągu roku akademickiego. Większość członków tej organizacji przebywała wówczas na lubelskiej uczelni. W lecie wyjeżdżano na wakacje. Działacze Związku brali udział w życiu społeczno-politycznym Lublina. W dniach, w których odbywały się uroczyste obchody imienin Józefa Piłsudskiego, Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska urządzał odczyty krytykujące politykę sprawcy przewrotu majowego. Młodzi narodowcy wydawali rezolucje odnoszące się do wydarzeń bieżących w Polsce. 11 marca 1930 r. lubelskie Koło Młodzieży Wszechpolskiej ogłosiło rezolucję, w której wyrażono protest przeciwko próbom zmian przez obóz rządzący obowiązującej wówczas konstytucji. Rezolucja potępiła również próbę usunięcia przez władze religii ze szkół³¹.

Wciąż rozwijał się Ruch Młodych OWP, w którego pracach uczestniczyli także członkowie Młodzieży Wszechpolskiej. Przywódca ruchu narodowego Roman Dmowski zalecał działać wśród bezrobotnych. Podobnie postulował działacz obozu narodowego Tadeusz Bielecki. W latach 1929-1933 trapiący miliony osób kryzys gospodarczy spowodował napływ do tej organizacji szerokich rzesz osób bez pracy. W strukturach Ruchu Młodych Obozu Wielkiej Polski powstały Sekcje Rzemieślniczo-Robotnicze. Według prasy narodowej przyczyną nieskuteczności walki z kryzysem gospodarczym mogły być zbyt duże podatki, nieudolnie zarządzane upaństwowione zakłady pracy oraz nadmierne różnice między cenami produktów rolnych i przemysłowych. Członkowie OWP współpracowali z działaczami Stronnictwa Narodowego podczas tworzenia komitetów pomagających bezrobotnym³². Ideolog obozu narodowego Roman Rybarski postulował likwidację bezrobocia przez inwestycje przemysłowe w rejonach przeludnionych³³. W całym kraju członkowie Obozu Wielkiej Polski organizowali akcje bojkotowania handlu żydowskiego. W Lublinie w tym przedsięwzięciu wzięli udział także zwolennicy Towarzystwa „Rozwój” oraz Związku Akademickiego Młodzież Wszechpolska³⁴.

28 APL, UWL, WSP, sygn. 1893, k. 83; R. Dobrowolski, *Młodzież narodowa...*

29 APL, UWL, WSP, sygn. 1868, k. 24, 30.

30 Ibidem, k. 30.

31 Ibidem, k. 47.

32 J. Trochimiak, op. cit., s. 11.

33 R. Rybarski, *Podstawy programu gospodarczego*, Warszawa 1934, s. 58, cyt. za: J. Trochimiak, op. cit., s. 12.

34 S. Rudnicki, op. cit., s. 130.

W tonie endecji występowały podziały. Od 1931 r. wywodzący się z OWP „młodzi” walczyli o przywództwo w ruchu narodowym. Uważali, że dotychczasowi przywódcy obozu narodowego byli niedołęzni w pracy organizacyjnej, zwracali uwagę na stagnację programową i taktyczną oraz zbyt dużą ostrożność w działalności opozycyjnej. „Młodzi” uważali, że władzę w kraju należy zdobyć na drodze pozaparlamentarnej. Podczas zebrania Wielkiej Rady OWP 7 czerwca 1931 r. w Poznaniu oboźny Dzielnicy Lubelsko-Wołyńskiej Adam Majewski zarzucił „młodemu” doraźność pracy na Lubelszczyźnie, zwracał uwagę na brak wytrwałości w działaniu tej grupy³⁵. Przedstawiciel „młodych” Tadeusz Bielecki postulował połączenie OWP i Ruchu Młodych OWP w jedną organizację. Mimo obaw „młodych” dotyczących ograniczenia ich samodzielności po takiej reorganizacji Roman Dmowski opowiedział się za wnioskiem Bieleckiego. W składzie Wydziału Wykonawczego OWP znaleźli się wówczas dwaj „młodzi”: Jan Jodziewicz i Henryk Rossman³⁶.

Członkowie Ruchu Młodych OWP organizowali z działaczami Związku Akademickiego Młodzież Wszechpolska akcje protestacyjne przeciwko uchwaleniu ustawy o szkolnictwie wyższym, ograniczającej autonomię uniwersytetów. Obóz narodowy bronił w ten sposób swoich wpływów na wyższych uczelniach³⁷. Protestowano także w Lublinie. 9 marca 1933 r. członkowie i zwolennicy Młodzieży Wszechpolskiej oraz Młodych OWP w stołowce „Bratniej Pomocy” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim urządzili wiec protestacyjny³⁸. Wśród protestujących członków Młodzieży Wszechpolskiej wyróżniali się Kazimierz Krzymowski, Józef Majewski, Mieczysław Wesołowski oraz Jerzy Wojciechowski. Demonstranci przeszli w kierunku ulicy Krakowskie Przedmieście. Tam rozpuściła ich policja. Dziewięciu uczestników protestu zostało zatrzymanych. Wkrótce potem wypuszczono ich na wolność. Dwa dni później członkowie Związku Akademickiego Młodzież Wszechpolska oraz korporacji „Concordia” zorganizowali przemarsz w centrum Lublina. Nieśli kukłę ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego Janusza Jędrzejewicza, która trzymała w jednej ręce kaganiec a w drugiej knut. Kukłę dźmierzył Jerzy Wojciechowski. Narodowcy wznosili okrzyki: „Precz z Jędrzejewiczem”, „Precz z nową ustawą”, „Niech żyje autonomia”. Policja ponownie rozpuściła pochód. Dziewięć osób trafiło do aresztu. Spośród nich dwóch uczestników zajęć zwolniono. Pozostali demonstranci ponieśli kary wymierzone przez sąd. Mieczysław Domańczyk, Jerzy Skorzyński oraz Mieczysław Wesołowski musieli spędzić w areszcie sześć tygodni. Józef Majewski miał zapłacić pięćset złotych grzywny lub przebywać sześć tygodni w areszcie. Jerzy Wojciechowski został skazany na dwa miesiące aresztu. Henryk Cybulski dostał karę pięciu dni aresztu lub zapłaty pięćdziesięciu złotych, natomiast Bolesław Trzciniński miał być pozbawiony wolności przez dwa dni lub uiścić dwadzieścia złotych grzywny³⁹. Tymczasem projekt nowej ustawy o wyższych uczelniach spotkał się z aprobatą sanacyjnego Legionu Młodych, który znajdował się w Zarządzie „Bratniej Pomocy” KUL. Senat Uniwersytetu wstrzymał się od wydawania opinii na temat projektu nowej ustawy. Podobnie postąpiło SKMA „Odrodzenie”⁴⁰. Przy tej okazji młodzi narodowcy protestowali przeciwko podnoszeniu opłat za studia.

35 Ibidem, s. 135-136.

36 Ibidem.

37 Ibidem, s. 154.

38 APL. UWL, WSP, sygn. 1895, k. 96-97.

39 Ibidem, k. 96-99.

40 Ibidem, k. 55.

Ostatecznie rząd w 1932 r. przełożył o dwa lata podwyżkę czesnego, a następnie wprowadzał ją stopniowo, począwszy od pierwszego roku studiów⁴¹.

Młodzież skupiona wokół OWP brała udział w zjazdach i szkoleniach wojskowych prowadzonych przez oficerów i podoficerów rezerwy oraz działaczy Towarzystwa „Sokół” i Związku Hallerczyków. Politycy sanacyjni byli zaniepokojeni rozwojem OWP, zwłaszcza, że ta organizacja stała się najliczniejsza w kraju. Członkowie i sympatycy Obozu Wielkiej Polski byli nękani przez rewizje, zatrzymania w areszcie, a nawet zwolnienia z pracy lub zmuszanie do rezygnacji z zajmowanych stanowisk. Nie udzielano zezwoleń na zebrania Obozu⁴². Kiedy te represje okazały się niewystarczające Obóz Wielkiej Polski rozwiązano. Proces ten przeprowadzono etapami. Jako pierwszy uległ rozwiązaniu OWP w województwie pomorskim. Stało się to 26 września 1932 r. W następnym miesiącu Obóz Wielkiej Polski zlikwidowano w województwie poznańskim i kieleckim⁴³. Na łamach prasy sanacyjnej przekonywano, że władze chciały uchronić młodzież przed wykorzystaniem przez polityków ruchu narodowego w walce o zdobycie władzy. Decyzję o rozwiązaniu OWP uzasadniano kolidującą z kodeksem karnym i nakazami władz państwowych działalnością tej organizacji przez stałe inspirowanie ekscesów i zaburzeń, podsycanie przez członków organizacji nienawiści partyjnej i rasowej, urządzanie demonstracji i zgromadzeń z celem podburzania ludności przeciwko władzom państwowym. 25 marca 1933 r. rozwiązano OWP i Związek Hallerczyków w Krakowie oraz w części województwa śląskiego. 28 marca 1933 r. zakazano działalności organizacji na obszarze całej Polski. Tym samym Obóz Wielkiej Polski uległ likwidacji także w województwie lubelskim. Przeszła działaczką Dzielnicą Lubelsko-Wołyńska OWP⁴⁴.

Działacze Stronnictwa Narodowego uważali, że wszystkie placówki rozwiązanego OWP należało włączyć do Stronnictwa w ramach Sekcji Młodych SN. W Wielkopolsce i na Pomorzu członków Obozu Wielkiej Polski przyjmował zbliżony do obozu sanacyjnego Związek Młodych Narodowców. Niektórzy z nich przystąpili w grudniu 1933 r. do Sekcji Młodych Stronnictwa Narodowego⁴⁵. W województwie kieleckim powstały placówki Stronnictwa Narodowego pod nazwą Młody Narodowiec. W województwie krakowskim i warszawskim funkcjonowały Sekcje Młodych Stronnictwa Narodowego. W województwie lubelskim powstały Sekcje Młodych SN, gdzie znaleźli się członkowie OWP⁴⁶.

Tymczasem nadal prężnie rozwijała się Młodzież Wszechpolska. W roku 1931 pracami lubelskiego Koła organizacji kierował jego prezes Kazimierz Kozłowski. Rok później na czele Zarządu Koła Związku stał Jerzy Skorzyński. W 1933 r. ster rządów w Kole przejął Mieczysław Wesołowski. W 1932 r. prezesem Rady Naczelnej Związku był J. Kurcusz⁴⁷. Także w tym okresie w ramach Związku Akademickiego Młodzież Wszechpolska w Lublinie działały sekcje i koła. W 1931 r. funkcjonowała sekcja ekonomiczno-społeczna. Na jej czele stał Kazimierz Kozłowski. Istniała także sekcja koleżanek. Jej kierowniczką była Helena Miklaszewska. Działała też sekcja reli-

41 S. Rudnicki, op. cit., s. 123.

42 J. Trochimiak, op. cit., s. 14.

43 S. Rudnicki, op. cit., s. 151.

44 Ibidem, s. 160-161; APL, UWL, WSP, sygn. 1895, k. 72; *Starostwo Grodzkie Lubelskie*, sygn. 496, k. 1; J. Trochimiak, op. cit., s. 16.

45 S. Rudnicki, op. cit., s. 164-170, 194.

46 Ibidem, s. 167-170, 194. Pierwsza organizacja ZMN powstała w 1932 r. w Toruniu.

47 A. Pilch, *Studencki ruch polityczny w Polsce w latach 1932-1939*, Zeszyty Naukowe UJ, „Prace Historyczne” 37 (1972), s. 25; APL, UWL, WSP, sygn. 1869, k. 14, 323; APL, UWL, WSP, sygn. 1895, k. 99.

gijno-społeczna. Kierował nią ksiądz Stanisław Hrynicki. Funkcjonowały również: koło krajoznawcze, koło pomocy niezamożnym i koło rozrywkowe. W 1933 r. istniały sekcje: nowowstępujących, zagadnień społeczno-moralnych, zagadnień społeczno-politycznych i żydoznawcza⁴⁸.

Podczas zebrań Koła Młodzieży Wszechpolskiej omawiano sprawy bieżące dotyczące polityki oraz problemy studentów. Debatowano nad programami politycznymi organizacji ruchu narodowego, zwłaszcza Obozu Wielkiej Polski i Młodzieży Wszechpolskiej. W styczniu 1931 r. prezes Koła Młodzieży Wszechpolskiej w Lublinie Kazimierz Kozłowski czynił starania o zorganizowanie w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim wiecu protestacyjnego przeciwko więzieniu w Brześciu polskich polityków. Władze uczelni nie zgodziły się na akcję studentów. Mimo to protest miał miejsce. 16 stycznia tego roku Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska wraz z korporacjami studenckimi „Concordia”, „Hetmania” i „Korabia” oraz Stowarzyszeniem Katolickiej Młodzieży Akademickiej zorganizowały w Lublinie walne zebranie członków tych organizacji. Miało ono charakter demonstracyjny przeciwko prześladowaniom w Brześciu. Uchwalono wówczas rezolucję, w której protestowano przeciwko aresztowaniom polityków⁴⁹. Sprawę brzeską omawiano podczas licznych zebrań Młodzieży Wszechpolskiej w ciągu następujących miesięcy.

W styczniu 1931 r. członkowie tej organizacji odzyskali władzę w Zarządzie „Bratniej Pomocy” KUL. W kierownictwie Bratniaka zasiadali wówczas również przedstawiciele sanacyjnego Związku Polskiej Młodzieży Demokratycznej oraz chadecckiego „Odrodzenia”. W 1933 r. Stowarzyszenie Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie” porozumiało się w Lublinie z organizacjami sanacyjnymi: Związkiem Polskiej Młodzieży Demokratycznej i Legionem Młodych. 5 lutego 1933 r. wspomniana koalicja usunęła członków Młodzieży Wszechpolskiej z władz „Bratniaka”. Jednak w roku 1934 zwolennicy Młodzieży Wszechpolskiej powrócili do Zarządu „Bratniej Pomocy”, zdobywając w nim trzy miejsca. Zwolennicy obozu sanacyjnego również zasiadali we władzach „Bratniaka”⁵⁰.

Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska wywierał wpływ na koła naukowe większości ośrodków akademickich, opanował zarządy Ogólnopolskiego Związku Kół Naukowych Polskiej Młodzieży Akademickiej, Ogólnopolskiego Związku Kół Bratniej Pomocy, Ogólnopolskiego Związku Polskich Korporacji Akademickich oraz nie zalegalizowanego formalnie przez władze – Związku Narodowego Polskiej Młodzieży Akademickiej. W 1931 r. korporacje akademickie pozostające w orbicie Młodzieży Wszechpolskiej, skupiały około 3500 członków. W 1932 r. minister Janusz Jędrzejewicz wydał okólnik do rektorów, w którym uznaje się ZNPMA za nielegalny. Był to cios wymierzony w Młodzież Wszechpolską. Narodowcy zostali w ten sposób pozbawieni możliwości działania w imieniu ogółu polskich studentów⁵¹. W 1933 r. ten sam minister wydał rozporządzenie o stowarzyszeniach akademickich. Odtąd działalność takich organizacji była możliwa tylko w ramach jednej uczelni. Stowarzyszenia skupiające studentów mogły być członkiem szerszej organizacji tylko za zgodą ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego, który miał prawo rozwiązywania i zawieszania działalności stowarzyszeń akademickich. Wskutek tego rozporządzenia w październiku 1933 r. zaprzestał działalności Ogólnopolski Związek Bratnich Pomocy. Młodzież

48 APL, UWL, WSP, sygn. 1869, k. 15, 20, 84.

49 Ibidem, s. 16-18.

50 Ibidem, s. 20; APL, UWL, WSP, sygn. 1895, k. 52; APL, UWL, WSP, sygn. 1908, k. 2, 13.

51 A. Pilch, op. cit., s. 25-26, 124.

Wszechpolska straciła więc kolejną możliwość działalności na wyższych uczelniach⁵². Zwolennicy Młodzieży Wszechpolskiej protestowali przeciwko tym i innym posunięciom sanacji.

Związek Młodzieży Wszechpolskiej, podobnie jak OWP, zarzucał rządowi sanacyjnym nieumiejętną walkę z kryzysem gospodarczym w kraju. Zdaniem narodowców z tej organizacji drogą wyjścia z kryzysu mogło być wprowadzenie ustroju społeczno-gospodarczego opartego na prywatnej własności, jak największej liczbie samodzielnych gospodarstw i warsztatów pracy. Problemy te były omawiane w Lublinie na zebraniach organizacyjnych⁵³.

Członkowie lubelskiego Koła Młodzieży Wszechpolskiej na swoich zebraniach poruszali problem mniejszości narodowych. W lutym 1931 r. na jednym z takich zebrań omawiano stosunek obozu narodowego do Kresów Wschodnich. Według członków Młodzieży Wszechpolskiej mieszkańców Kresów przyznających się do narodowości ukraińskiej należało zasymilować i traktować jak Polaków⁵⁴. Młodzież Wszechpolska nadal poświęcała czas kwestii robotniczej. 11 marca 1931 r. referat o problemach robotniczych wygłosił Ludwik Christians. Wskutek działalności na polu robotniczym wzrosły wpływy ruchu narodowego w tym środowisku⁵⁵.

W czerwcu 1932 r. Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska obchodził dzieść lat działalności. W intencji organizacji w Lublinie odprawiono mszę świętą w kościele pod wezwaniem św. Ducha, na której obecni byli także członkowie Stronnictwa Narodowego oraz różnych organizacji. Następnie w lubelskim lokalu Stronnictwa Narodowego urządzono uroczystą akademię⁵⁶. W tym okresie przy Biurze Centralnym Młodzieży Wszechpolskiej działał w celu skoordynowania akcji bojkotowej sklepów żydowskich specjalny referat. Na szczeblu ogólnopolskim powołano również organizację Ligę Zielonej Wstążki w celu bojkotu ekonomicznego Żydów. Zwolennikami Ligi Zielonej Wstążki w Lublinie byli członkowie i sympatycy Związku Akademickiego Młodzież Wszechpolska i Ruchu Młodych OWP. W mieście nie funkcjonowały jednak żadne oficjalne struktury Ligi⁵⁷. Zwolennicy Młodzieży Wszechpolskiej czcili pamięć studenta Wydziału Prawa Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie Stanisława Waclawskiego, który 10 maja 1931 r. w czasie starć z Żydami zmarł ugodzony kamieniem w głowę. Członkowie Młodzieży Wszechpolskiej nasilili akcje antyżydowskie po śmiertelnym ugodzeniu nożem we Lwowie studenta Jana Grotkowskiego. Tragedia ta miała miejsce 27 listopada 1932 r.⁵⁸ Od początku 1933 r. kilku studentów należących do Młodzieży Wszechpolskiej opracowywało „Informator Polski”, w którym znalazły się adresy wszystkich firm polskich oraz ogłoszenia chrześcijańskich przedsiębiorców⁵⁹.

W okresie świąt Bożego Narodzenia Związek Młodzieży Wszechpolskiej w Lublinie organizował spotkania opłatkowe i wystawiał szopkę polityczną w KUL, w którym przedstawiano wszystkie organizacje akademickie⁶⁰.

52 S. Rudnicki, op. cit., s. 159.

53 APL, UWL, WSP, sygn. 1869, k. 128; A. Pilch, op. cit., s. 25.

54 Tamże, s. 44; S. Rudnicki, op. cit., s. 109-110.

55 APL, UWL, WSP, sygn. 1869, k. 87.

56 APL, UWL, WSP, sygn. 1894, k. 144, 211, 212.

57 Ibidem, k. 330, 339; R. Wapiński, *Narodowa Demokracja...*, s. 291.

58 S. Rudnicki, op. cit., s. 118.

59 APL, UWL, WSP, sygn. 1895, k. 13.

60 APL, UWL, WSP, sygn. 1895, k. 20.

28 maja 1934 r. w Lublinie powstała placówka Obozu Narodowo-Radykalnego. Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska uległ wpływom tej organizacji. Większość członków lubelskiego Koła Młodzieży Wszechpolskiej należała również do ONR. Pozostali przechodzili do Sekcji Młodych Stronnictwa Narodowego⁶¹. W tym okresie w orbitę Młodzieży Wszechpolskiej w dalszym ciągu znajdowały się korporacje „Concordia”, „Hetmania” oraz istniejąca od 1937 r. „Magna Polonia”⁶².

19 października 1934 r. władze uniwersyteckie KUL zdecydowały się rozwiązać wszystkie organizacje młodzieży akademickiej, które miały polityczny charakter. Rozwiązano nie tylko Związek Akademicki Młodzieży Wszechpolskiej, lecz również organizacje prorządowe: Legion Młodych, Związek Polskiej Młodzieży Demokratycznej oraz organizację studentów ukraińskich Hromada⁶³. Sympatycy ruchu narodowego zostali pozbawieni możliwości działania w oficjalnej organizacji studenckiej. Władze administracyjne prawdopodobnie naciskały na likwidację Związku Akademickiego Młodzieży Wszechpolskiej⁶⁴.

Prezesem ONR w Lublinie został Franciszek Stoch. W jego składzie znaleźli się liderzy Młodzieży Wszechpolskiej – Jan Kowalski i Mieczysław Wesołowski oraz seniorzy tej organizacji – Czesław Borer i Ludwik Christians. Po zdelegalizowaniu ONR w lipcu 1934 r. jesienią tego samego roku powstał Klub Narodowy, który skupił część dawnych członków Obozu Narodowo-Radykalnego. Klub Narodowy stanowił kontynuację ugodowego wobec sanacji Związku Młodych Narodowców. Działali w nim Ludwik Christians oraz profesorowie Antoni Deryng i Wit Klonowiecki. W roku 1936 znaczna część członków Klubu Narodowego przeszła do Stronnictwa Narodowego⁶⁵.

W kwietniu 1936 r. starosta grodzki lubelski w raporcie o sytuacji społeczno-politycznej w mieście informował, że ONR nie posiadało w Lublinie żadnej organizacji. Dwa miesiące później służby podległe staroście informowały o powstaniu w mieście „piątki” nielegalnego ONR „ABC”. Do Lublina przyjeżdżali liderzy tej organizacji. W październiku 1937 r. w jednym z zebrań ONR „ABC” w Lublinie wzięli udział Tadeusz Gluźniński i Jerzy Kurcjuś⁶⁶.

Przez całą trzecią dekadę XX wieku młodzi narodowcy uczestniczyli w pielgrzymkach akademickich na Jasną Górę. W 1936 r. do Częstochowy udało się 25% studiującej młodzieży. Na wagonach pociągów udających się na Jasną Górę widniały hasła: „Precz z sanacją”, „Niech żyje Roman Dmowski”, „Niech żyje ONR”, „Niech żyje Stronnictwo Narodowe”⁶⁷.

Reasumując stwierdzić należy, że w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Lublinie funkcjonowały prężne organizacje skupiające młodzież wyznającą poglądy narodowe. Związek Akademicki Młodzież Wszechpolska oraz Ruch Młodych Obozu Wielkiej Polski wywierały duży wpływ na życie społeczno-polityczne w mieście. Organizacje te opanowały szereg organizacji skupiających studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Opowiadały się za krzewieniem wartości narodowych. Broniły niezależności wyższych uczelni. Głosiły hasła obrony interesów polskich kupców i rzemieślników. Zwracały uwagę na nadmierne – ich zdaniem – uprzywilejowanie handlu i rze-

61 APL, UWL, WSP, sygn. 1908, k. 42, 47.

62 APL, UWL, WSP, sygn. 1911, k. 8; A. Wojtkowski, op. cit., s. 88.

63 A. Wojtkowski, op. cit., s. 88.

64 Ibidem.

65 R. Dobrowolski, *Młodzież narodowa...*

66 APL, UWL, WSP, sygn. 1898, k. 72-73, 126; APL, UWL, WSP, sygn. 1899, k. 166.

67 APL, UWL, WSP, sygn. 1910, k. 4; APL, UWL, WSP, sygn. 1911, k. 7; A. Pilch, op. cit., s. 26; S. Rudnicki, op. cit., s. 307; „Express Lubelski i Wołyński”, 05.03.1936, nr 63.

miasta żydowskiego. Prowadziły akcje bojkotu sklepów należących do Żydów. Stały w zdecydowanej opozycji do rządzącego po 1926 r. obozu sanacyjnego. Władze państwowe utrudniały funkcjonowanie organizacji narodowych i przyczyniły się do likwidacji niektórych z nich.